

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Sygn. akt P 14/17
BAS-WAKU-1448/17

Warszawa, 1 marca 2018 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY KANCLERIA	
wpi dnia	01. 03. 2018
L.dz.	L.zal.

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 42 pkt 3 w związku z art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam wyjaśnienia w sprawie pytania prawnego Sądu Okręgowego w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń z 25 maja 2017 r. (sygn. akt P 14/17), jednocześnie wnosząc o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Przedmiot kontroli

1. W dniu 6 lipca 2017 r. do Kancelarii Sejmu wpłynęło zawiadomienie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego o wszczęciu postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie pytania prawnego Sądu Okręgowego w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (dalej: sąd pytający, SO) z 25 maja 2017 r. (sygn. akt P 14/17), uzupełnionego postanowieniem z 19 czerwca 2017 r. (dalej: pytanie prawne).

Przedmiotem kontroli wskazanym przez inicjatora postępowania są:

- a) art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1327; dalej: u.f.g.);
- b) art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 410 ze zm.; dalej: u.f.g. z 2015 r.) uchylony z dniem 1 stycznia 2016 r. przez art. 1 pkt 17 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 r. poz. 2300);
- c) art. 59 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 2072; dalej: u.o.TK).

2. Kwestionowany art. 12 ust. 1 u.f.g. stanowi: „Byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 r., uprawnionemu do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej «ZUS», oprócz emerytury lub renty, ekwiwalent pieniężny, z zastrzeżeniem ust. 2”. Natomiast „Pracownikowi kopalni likwidowanej wchodzącej w skład przedsiębiorstwa, o którym mowa w art. 8 ust. 1, który uzyska emeryturę lub rentę, jest wypłacany przez ZUS, oprócz emerytury lub renty, ekwiwalent pieniężny” (ust. 2 art. 12 u.f.g.). Z kolei na mocy ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 r. poz. 2300) uchylony został art. 13

ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r., który przewidywał: „Przedsiębiorstwo górnicze wydaje bezpłatny węgiel w naturze, który jest finansowany z dotacji budżetowej, uprawnionemu do jego otrzymania: 1) byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r”. Zaskarżony natomiast art. 59 ust. 3 u.o.TK statuuje, że: „Trybunał nie umarza postępowania z przyczyny, o której mowa w ust. 1 pkt 4, jeżeli wydanie orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw”.

II. Stan faktyczny i zarzuty sądy pytającego

1. Powód w postępowaniu toczącym się przed pytającym sądem – J Z był zatrudniony w Kopalni Węgla Kamiennego (dalej: KWK, Kopalnia), która wchodziła w skład G S.A. z siedzibą w G (dalej: G S.A.). Kopalnia jest nadal czynna i jest obecnie zakładem J S.A. Stosunek pracy powoda z Kopalnią ustał kwietnia 1997 r. z powodu nabycia przez niego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Powód domagał się od K S.A. z siedzibą w K (dalej: K S.A.), będącej następcą prawnym G S.A. (która uległa likwidacji), zasądzenia kwoty zł tytułem ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla za 2015 r. wraz z ustawowymi odsetkami lub wydania bezpłatnego węgla w naturze.

Sąd Rejonowy w G ustalił, że pozwana spółka węglowa (K S.A. z siedzibą w K) dokonała skutecznego wypowiedzenia Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych do bezpłatnego węgla (dalej: Porozumienie). Okoliczność ta została ostatecznie przesądzona prawomocnymi wyrokami zapadłymi w sprawach toczących się przed Sądem Rejonowym w G i Sądem Okręgowym w G Pozwana była zobowiązana do realizacji prawa rencistów i emerytów do bezpłatnego węgla tylko do grudnia 2014 r., ponieważ od stycznia 2015 r. wygasły uprawnienia do deputatu węglowego emerytów i rencistów przyznane na mocy Porozumienia. Na tej podstawie sąd I instancji oddalił powództwo o zapłatę ekwiwalentu za węgiel za 2015 r. lub o wydanie węgla w

naturze. Od tego rozstrzygnięcia powód wniósł apelację do Sądu Okręgowego w Gliwicach. W pisemnym uzasadnieniu powód zakwestionował, aby pozwana skutecznie wypowiedziała Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 r. Z kolei Sąd Okręgowy w Gliwicach dostrzegł, że sąd I instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na podstawie Porozumienia i nie analizował żądań powoda przez pryzmat u.f.g. Dodatkowo sąd pytający podniósł, że nie jest związany podstawą prawną żądania powoda, a jedynie podstawą faktyczną wskazaną w pozwie.

2. Zdaniem sądu pytającego, zaskarżone przepisy u.f.g. naruszają art. 32 ust. 2 (zasadę równości), art. 64 ust. 2 (zasadę równej dla wszystkich ochrony prawa własności i innych praw majątkowych) oraz art. 188 pkt 1 i art. 193 (tj. przepisy określające kognicję Trybunału Konstytucyjnego) Konstytucji.

3. Po pierwsze, „W ocenie Sądu Okręgowego art. 12 [u.f.g. – uwaga własna] i art. 13 [u.f.g. z 2015 r. – uwaga własna] ustawy, gwarantując realizację prawa do bezpłatnego węgla, chroni prawo majątkowe osób, które na emeryturę lub rentę przeszły od pracodawcy objętego układem zbiorowym pracy, niezależnie od kategorii przedsiębiorstwa (tj. czy miało ono postać kopalni, czy też przedsiębiorstwa górniczego w rozumieniu art. 2 ustawy)” (pytanie prawne, s. 9).

Po drugie, „Norma prawna zawarta w art. 12 ustawy ogranicza krąg osób uprawnionych do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla do emerytów i rencistów uprzednio zatrudnionych w kopalniach - wyodrębnionych jednostkach organizacyjnych przedsiębiorstwa górniczego prowadzącego zakład górniczy w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy. Zatem ochrony prawa wynikającego z układu zbiorowego pracy pozbawieni zostali emeryci i renciści uprzednio zatrudnieni w przedsiębiorstwach górniczych, do których zalicza się spółki węglowe – jednoosobowe spółki Skarbu Państwa. Podobnie art. 13 ustawy różnicuje w sposób nieuzasadniony krąg osób uprawnionych do bezpłatnego węgla w naturze” (*Ibidem*).

Po trzecie, G S.A. (dalej: G S.A.), której następcą prawnym jest pozwana, składała się z kopalni, które uległy likwidacji (np. KWK

) oraz kopalni, które zostały przejęte przez K S.A. (dalej: K S.A.) (np. KWK w K). „Osoby, które nabyły uprawnienia emerytalne, rentowe w okresie zatrudnienia w G S.A. KWK w G , posiadają prawo do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy; natomiast osoby, który nabyły te same uprawnienia w okresie zatrudnienia w G S.A. KWK w K , nie posiadają prawa do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy. Gdyby nie dobrodziejstwo porozumienia z dnia grudnia 2004 roku, to byli pracownicy (emeryci, renciści) G S.A. KWK w K nie posiadaliby prawa do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2005 roku. Uwadze nie może umknąć okoliczność, że obie grupy byłych pracowników utraciły możliwość realizacji prawa do bezpłatnego węgla na podstawie UZP [układ zbiorowy pracy – uwaga własna] dla G S.A. nie z powodu likwidacji kopalni, ale z powodu likwidacji przedsiębiorstwa górniczego G S.A.” (*ibidem*).

Po czwarte, „Należy zauważyć, że w skład G S.A., będącej przedsiębiorstwem górniczym wchodziły kopalnie, które uległy likwidacji, oraz kopalnie, które zostały przejęte przez K S.A. z dniem lutego 2003 roku. Osoby, które w okresie zatrudnienia w G S.A. nabyły prawo do emerytury lub renty, są w takiej samej sytuacji (cecha istotna), niezależnie od tego, czy kopalnia, w której byli zatrudnieni została zlikwidowana, czy też przejęta przez inny podmiot. Osoby te posiadały prawo do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G S.A. także po przejściu na emeryturę lub rentę. Prawo to realizował były pracodawca G S.A., a po jego likwidacji obowiązek przejął organ rentowy lub wskazane przedsiębiorstwo górnicze (w ramach dotacji budżetowych), ale wyłącznie w stosunku do tych emerytów lub rencistów, którzy byli zatrudnieni w zlikwidowanej kopalni. Emeryci lub renciści, których zakład pracy – kopalnianie – nie został zlikwidowany (mimo likwidacji przedsiębiorstwa górniczego, w skład którego wchodziła kopalnia), nie posiadają prawa do ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla, wypłacanego przez organ rentowy lub prawa do bezpłatnego węgla w naturze realizowanego przez wskazane przedsiębiorstwo górnicze” (*ibidem*, s. 10).

Po piąte, „Norma prawna zawarta w art. 13 ustawy obowiązywała w 2015 roku i została uchylona z dniem 1 stycznia 2016 roku. Norma ta może mieć zastosowanie w sprawie objętej pytaniem prawnym, gdyż powód domaga się ewentualnie realizacji

prawa do bezpłatnego węgla poprzez wydanie węgla w naturze za 2015 rok. Zobowiązana do wydanie węgla w naturze byłaby pozwana K S.A., która na ten cel otrzymała dotację budżetową”. Zdaniem SO, „Norma prawna zawarta w art. 59 ust. 3 w/w ustawy [u.o.TK – uwaga własna] stanowi przeszkodę w zbadaniu art. 13 ustawy z normami wzorcami. Uwadze nie może jednak umknąć art. 195 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym sędziowie Trybunału Konstytucyjnego [...] podlegają Konstytucji, a nie ustawom i Konstytucji. W ocenie Sądu Okręgowego art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy narusza: art. 188 pkt 1 Konstytucji, zgodnie z którym Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją, art. 193 Konstytucji, zgodnie z którym każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem” (*ibidem*, s. 11).

Nadto, „[...] pytanie prawne i skarga konstytucyjna - mają to samo zadanie, tj. derogowanie normy prawnej, która ma być lub była podstawą rozstrzygnięcia sporu. Instytucja pytania prawnego jest możliwa do zastosowania na etapie postępowania sądowego; natomiast skarga konstytucyjna jest możliwa po ostatecznym zakończeniu postępowania sądowego. W związku z tym niezrozumiałe jest, że dla osiągnięcia tego samego celu (uznania badanej nieobowiązującej już normy za niekonstytucyjną) ustawodawca godzi się na wydanie orzeczenia przez Trybunał w przypadku postępowania zainicjowanego skargą konstytucyjną, ale już nie w następstwie pytania prawnego. W związku z tym w niniejszej sprawie Trybunał Konstytucyjny nie może zbadać pytania prawnego; natomiast może zbadać skargę konstytucyjną powoda po zakończeniu postępowania sądowego (art. 59 ust. 1 pkt 4 i ust 3 w/w ustawy)” (*ibidem*, s. 11-12; postanowienie SO z 19 czerwca 2017 r.).

W ocenie sądu pytającego, „Norma prawna zawarta w art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy w sposób nieuzasadniony ogranicza nie tylko kognicję Trybunału Konstytucyjnego (art. 188 pkt 1 Konstytucji), ale także w sposób nieuzasadniony ogranicza uprawnienia każdego sądu do zadania pytania prawnego (art. 193 Konstytucji). Zakres art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy nie mieści się w art. 197

Konstytucji, zgodnie z którym organizację Trybunału Konstytucyjnego oraz tryb postępowania przed Trybunałem określa ustawa” (*ibidem*, s. 11).

W konkluzjach SO stwierdza, że „wydanie orzeczenia w zakresie art. 13 ustawy jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Zaszły takie okoliczności, które są warunkiem uzasadniającym kontrolę konstytucyjności uchylonego przepisu, albowiem jest związek pomiędzy kwestionowaną regulacją a ochroną konstytucyjnych praw i wolności. Zakwestionowany przepis zawiera treść normatywną odnoszącą się do sfery prawa konstytucyjnie chronionego – prawa majątkowego art. 64 ust. 2 Konstytucji. Uwadze nie może umknąć okoliczność, że Trybunał Konstytucyjny sygnalizował już potrzebę podjęcia inicjatywy ustawodawczej w przedmiocie zmian w przepisach określających krąg osób uprawnionych do prawa do bezpłatnego węgla. Ustawodawca jednak nie dokonał zmiany w zakresie podmiotów uprawnionych do bezpłatnego węgla” (*ibidem*, s. 12).

4. Wobec tego sąd pytający formułuje trzy pytania:

a) czy art. 12 ust. 1 u.f.g. w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 roku, uprawnionego do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, ekwiwalentu pieniężnego wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji;

b) czy art. 59 ust. 3 u.o.TK w zakresie, w jakim zawiera słowa „w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną” jest niezgodny z art. 188 pkt 1 Konstytucji i art. 193 Konstytucji;

c) czy art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r. w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 roku prawa do bezpłatnego węgla w naturze, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji.

IV. Analiza formalna

1. W myśl art. 193 Konstytucji, każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją,

ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Pytanie prawne musi spełniać łącznie trzy przesłanki, aby mogło skutecznie zainicjować kontrolę konstytucyjności. Przesłanka pierwsza, podmiotowa oznacza, że z pytaniem prawnym może wystąpić jedynie sąd, rozumiany jako państwowy organ władzy sądowniczej. Przesłanka druga, tj. przedmiotowa, polega na tym, iż podstawą pytania prawnego może być tylko zarzut niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją lub z innym aktem hierarchicznie wyższym, przy czym zastrzeżenia co do konstytucyjności tego aktu muszą być tak istotne, że zachodzi potrzeba ich wyjaśnienia przez Trybunał Konstytucyjny. Przesłanka trzecia, funkcjonalna, pozwala na wystąpienie z pytaniem prawnym tylko wtedy, gdy od odpowiedzi na nie zależy rozstrzygnięcie w konkretnej sprawie sądowej (zob. np. wyrok TK z 2 grudnia 2008 r., sygn. akt P 48/07). Trybunał Konstytucyjny, przyjmując pytanie prawne do rozpoznania, bada czy jego wypowiedź dotycząca konstytucyjności przepisu będzie miała wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. W związku z tym, musi istnieć zależność między odpowiedzią na pytanie a rozstrzygnięciem sprawy toczącej się przed sądem pytającym (zob. postanowienia TK z: 29 marca 2000 r., sygn. akt P 13/99; 12 kwietnia 2000 r., sygn. akt P 14/99; 10 października 2000 r., sygn. akt P 10/00; 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt P 16/03; 4 października 2010 r., sygn. akt P 12/08 oraz powoływana tam literatura przedmiotu). Innymi słowy, zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, „Ustalając relewancję pytania prawnego, należy mieć na uwadze, że z reguły nie będzie podstaw do przyjęcia istnienia tej przesłanki wtedy, gdy rozstrzygnięcie sprawy jest możliwe bez uruchomienia instytucji pytania prawnego” (postanowienie TK z 20 listopada 2008 r., sygn. akt P 18/08). Sytuacja taka występuje w niniejszej sprawie.

2. Oceniając dopuszczalność merytorycznego rozpoznania pytania prawnego, Sejm pragnie zwrócić uwagę, że po jego skierowaniu do Trybunału Konstytucyjnego uległ zmianie stan prawny, który rzutuje na sytuację prawną powoda w sprawie zawisłej przed pytającym sądem. Ustawodawca przyjął ustawę z dnia 12 października 2017 r. o świadczeniu rekompensacyjnym z tytułu utraty prawa do bezpłatnego węgla (Dz. U. poz. 1971; dalej: u.ś.r. albo ustawa rekompensacyjna).

Akt ten określa zasady i sposób realizacji świadczenia rekompensacyjnego przyznanego w zamian za wygaśnięcie prawa do bezpłatnego węgla, zwanego dalej „rekompensatą” (art. 1 u.ś.r.). Świadczenie w wysokości 10 000 zł jest wypłacane jednorazowo na wniosek osoby uprawnionej przez właściwe przedsiębiorstwo (art. 4 w zw. z art. 2 pkt 3 u.ś.r.). Osobą uprawnioną jest, w myśl art. 2 pkt 1 lit. a u.ś.r., emeryt lub rencista: a) mający ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, pobierający to świadczenie i b) uprawniony w trakcie jego pobierania do bezpłatnego węgla na podstawie postanowień układów zbiorowych pracy, porozumień lub innych regulacji obowiązujących w przedsiębiorstwie górniczym, które utraciły moc obowiązującą przed dniem wejścia w życie ustawy, na skutek zawartych porozumień lub dokonanych wypowiedzeń. Ponadto osobami uprawnionymi są wdowy, wdowcy i sieroty mające ustalone prawo do renty rodzinnej po osobie, której przysługiwało prawo do deputatu węglowego (art. 2 pkt 1 lit. b u.ś.r.). Ustawa określa także krąg osób, którym świadczenie rekompensacyjne nie przysługuje. I tak zgodnie z art. 3 ust. 2 u.ś.r. nie mogą się ubiegać o rekompensatę osoby, których roszczenia z tytułu prawa do bezpłatnego węgla podlegają zaspokojeniu na podstawie prawomocnego wyroku sądowego.

Ponadto u.ś.r. normuje skutki prawne kolizji pomiędzy skonsumowanym prawem do rekompensaty a roszczeniami o bezpłatny węgiel dochodzonymi na drodze postępowań sądowych przez osoby uprawnione. Osoba uprawniona wraz z wnioskiem składa oświadczenie, że nie będzie występować z roszczeniami z tytułu prawa do bezpłatnego węgla przysługującego na podstawie postanowień układu zbiorowego pracy, porozumienia lub innych regulacji obowiązujących w przedsiębiorstwie górniczym, które utraciły moc obowiązującą przed dniem wejścia w życie ustawy, na skutek zawartych porozumień lub dokonanych wypowiedzeń (art. 5 ust. 3 pkt 2 u.ś.r.), a ponadto informuje o wszczętych i toczących się postępowaniach sądowych w sprawach o deputat węglowy bądź jego ekwiwalent (art. 5 ust. 3 pkt 2 u.ś.r.). Sąd jest zobowiązany umorzyć wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy postępowanie dotyczące roszczeń z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, po otrzymaniu od przedsiębiorstwa wypłacającego informacji o wypłacie rekompensaty (art. 13 ust. 1 u.ś.r.). Przedsiębiorstwo

wypłacające przekazuje zaś informację do sądu niezwłocznie po wypłacie rekompensaty (art. 13 ust. 2 u.ś.r.).

Uzasadniając potrzebę wprowadzenia zmian prawnych, projektodawca wskazał na konieczność zrekompensowania „do pewnego stopnia, w ramach możliwości budżetu państwa, strat finansowych poniesionych przez osoby, które otrzymywały bezpłatny węgiel w naturze lub w ekwiwalencie, na podstawie układów zbiorowych pracy i związanych z nimi porozumień i utraciły to uprawnienie wskutek wypowiedzenia w tym zakresie układów zbiorowych pracy i porozumień z nimi związanych. Realizacja celu nastąpi poprzez wypłatę z budżetu państwa świadczenia rekompensacyjnego z tytułu trwałej utraty prawa do bezpłatnego węgla” (druk sejmowy, nr 1881/VIII kad., s. 1.).

Projektodawca dostrzegł zróżnicowanie w grupie górniczych emerytów i rencistów, na którą zwraca uwagę sąd pytający: „W obecnym stanie prawnym w grupie społecznej emerytów i rencistów górniczych powstała nierówność, która polega na tym, iż emeryci i renciści z kopalń likwidowanych przed dniem 1 stycznia 2007 r., które po ogłoszeniu upadłości nie miały swoich następców prawnych, a co za tym idzie nikt nie wypowiedział emerytom i rencistom prawa do bezpłatnego węgla, nadal otrzymują deputaty węglowe w postaci ekwiwalentu pieniężnego wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] z dotacji budżetowej, natomiast emeryci i renciści z kopalń czynnych zostali tego prawa pozbawieni wskutek dokonania skutecznych wypowiedzeń układów zbiorowych pracy i związanych z nimi porozumień w tym zakresie” (ibidem, s. 1). Wypowiedzenia układów zbiorowych i ograniczenia wydatków socjalnych wpłynęły na poprawę kondycji kopalń i przedsiębiorstw węglowych, jednak „przyczyniły się do zróżnicowania uprawnień do bezpłatnego węgla wśród emerytów i rencistów górniczych, w zależności od statusu działalności kopalni, z której odeszli na emeryturę lub rentę”. W tej sytuacji „emeryci i renciści, którzy trwale utracili prawo do bezpłatnego węgla, podnoszą zarzut nierównego traktowania w stosunku do emerytów i rencistów, którzy nadal mają to prawo realizowane przez budżet państwa” (ibidem, s. 2). Naprzeciw roszczeniom tej grupy byłych już górników wychodzi uchwalona u.ś.r.

Zmiana stanu normatywnego, polegająca na uchwaleniu u.ś.r. zdezaktualizowała zarzuty konstytucyjne, jakie przedstawił sąd pytający. Postanowienia u.ś.r. uczyniły także zadość oczekiwaniom Trybunału Konstytucyjnego, który w przywołanym przez sąd pytający wyroku z 12 grudnia 2005 r. (sygn. akt SK 20/04) i postanowieniu z 7 lutego 2007 r. (sygn. akt S 2/07) wskazał na potrzebę interwencji legislacyjnej w tym zakresie. Zdaniem TK, prawo do deputatu węglowego lub ekwiwalentu pieniężnego podlega konstytucyjnej ochronie przysługującej wszystkim prawom majątkowym. Tak więc „brak jest jakichkolwiek podstaw, by [to] prawo majątkowe, niezależnie od tego, że związane z wcześniejszym stosunkiem pracy emerytów i rencistów zatrudnionych w przedsiębiorstwach różnych kategorii (tj. przedsiębiorstwach górniczych i przedsiębiorstwach robót górniczych), można było poddać zróżnicowaniu w oparciu o jakieś racjonalne kryterium. Prawo to ma jedno źródło (UZP) [Układ Zbiorowy Pracy – uwaga własna], taką samą naturę i wartość ekonomiczną w odniesieniu do wszystkich podmiotów, którym zostało przyznane. Wszyscy zatem emeryci i renciści pracujący niegdyś w przedsiębiorstwach objętych UZP, mając takie samo prawo do bezpłatnego węgla realizowane w formie deputatu węglowego lub jego finansowego ekwiwalentu, winni mieć zapewnioną równą ochronę tego prawa. Nakaz ten wynika zarówno z art. 32, jak i art. 64 ust. 2 Konstytucji” (sygn. akt SK 20/04). Parlament uwzględniając z jednej strony konieczność respektowania postanowień Konstytucji oraz rozstrzygnięć TK, zaś z drugiej strony zasadę równowagi budżetowej, uchwalił u.ś.r. i przyznał jednorazową rekompensatę za utracone prawo do deputatu węglowego.

Nowe rozwiązanie prawne znajduje zastosowanie także w sprawie zawisłej przed sądem pytającym. Powód, będąc rencistą, który utracił prawo do deputatu przed dniem wejścia w życie u.ś.r., może wystąpić z wnioskiem o wypłatę jednorazowej rekompensaty. Z kolei postanowienia u.ś.r., w przypadku nieprzyznania świadczenia przez przedsiębiorstwo wypłacające, otwierają mu drogę sądową do dochodzenia jego praw majątkowych, których konstytucyjnej ochrony domaga się skład orzekający, przedkładając pytanie prawne. Zgodnie z art. 5 ust. 9 u.ś.r.: „Przedsiębiorstwo wypłacające odmawia w formie pisemnej, z podaniem przyczyny odmowy, wypłaty rekompensaty, jeżeli wniosek złożyła osoba nieuprawniona”.

Od odmowy przysługuje odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych w terminie 14 dni od dnia jej otrzymania (art. 5 ust. 10 u.ś.r.).

Sejm pragnie zwrócić uwagę, że prowadzenie postępowania sądowego w aktualnym stanie prawnym i wydanie wyroku zasądzającego na rzecz powoda może spowodować wygaśnięcie jego prawa do jednorazowej rekompensaty. Wobec tego, sąd pytający powinien zaważać powoda do zajęcia stanowiska w sprawie i ustalić, czy złożył wniosek o wypłatę rekompensaty i czy taka rekompensata została już wypłacona. Zgodnie bowiem z art. 3 ust. 2 u.ś.r. „Rekompensata nie przysługuje osobie uprawnionej, której roszczenia z tytułu prawa do bezpłatnego węgla podlegają zaspokojeniu na podstawie prawomocnego wyroku sądowego”. W tym stanie faktycznym i prawnym, ewentualny wyrok SO w Gliwicach uwzględniający powództwo będzie już rozstrzygnięciem prawomocnym, a powód może – na tej podstawie - zostać uznany za osobę uprawnioną, ale bez prawa do jednorazowej rekompensaty, która znacznie przewyższa dochodzoną przed sądem kwotę zł. Z drugiej strony, jeśli powód wystąpił z wnioskiem o rekompensatę i ją otrzymał, Sąd Okręgowym, przed którym toczy się postępowanie o deputat, powinien umorzyć sprawę, na mocy art. 13 ust. 1 u.ś.r.

3. W tych okolicznościach, Sejm wnosi o umorzenie postępowania w całości na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.TK.

4. Sejm dostrzega również inne argumenty, przemawiające za umorzeniem postępowania w całości. Sąd pytający jest zobowiązany dokładnie uzasadnić, dlaczego rozstrzygnięcie toczącej się przed nim sprawy nie jest możliwe bez wydania orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, a przede wszystkim wskazać, że zaskarżone przepisy podlegają zastosowaniu w toczącej się przed sądem sprawie.

4.1. Po pierwsze i najważniejsze, sąd pytający, uzasadniając relewancję pytania prawnego, wskazuje: „Jeżeli w następstwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podstawę prawną rozstrzygnięcia sporu będą stanowiły normy prawne zawarte w/w ustawie [uchylony art. 13 u.f.g. z 2015 r. – uwaga własna],

to powód będzie mógł domagać się wydania bezpłatnego węgla w naturze (powództwo ewentualne). Powództwo główne, tj. o ekwiwalent pieniężny, będzie podlegać oddaleniu z uwagi na brak legitymacji procesowej pozwanej K

S.A. Należy przypomnieć, że zgodnie z ustawą świadczenie w postaci ekwiwalentu pieniężnego realizuje organ rentowy; natomiast świadczenie o bezpłatny węgiel w naturze realizuje przedsiębiorstwo górnicze K S.A". Z powyższego wynika, iż wydanie ewentualnego negatywnego wyroku przez TK, a więc stwierdzającego niekonstytucyjność art. 12 ust. 1 u.f.g., ma służyć jedynie oddaleniu przez sąd II instancji powództwa głównego z powodu braku legitymacji procesowej spółki węglowej. Powództwo główne, co należy podkreślić, nie zostało wszak uwzględnione już przez sąd I instancji bez potrzeby obalania domniemania konstytucyjności art. 12 ust. 1 u.f.g. Z kolei uchylony art. 13 u.f.g. z 2015 r. nie może mieć zastosowania w sprawie z powodu utraty przez powoda prawa do deputatu z dniem 1 stycznia 2015 r. (zob. pkt II. 4.2 pisma). Wobec tego należy stwierdzić, iż odpowiedź sądu konstytucyjnego jest irrelevantna dla rozstrzygnięcia sprawy zawisłej przez sądem pytającym, ponieważ jej skutkiem będzie oddalenie apelacji w części dotyczącej powództwa głównego i utrzymanie w tym zakresie rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego.

Po drugie, zdaniem Sejmu, art. 12 ust. 1 u.f.g. nie może być podstawą rozstrzygnięcia wydanego w II instancji, a więc nie może być objęty pytaniem prawnym. Zobowiązany do wypłaty ekwiwalentu jest, w myśl tego przepisu, Zakład Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ZUS, organ). Do wzmocnienia argumentacji warto powołać się na pogląd wyrażony w orzecznictwie sądowym, w myśl którego: „brak jest legitymacji procesowej po stronie pozwanej [spółka węglowa - uwaga własna] w sprawie o ekwiwalent pieniężny. Świadczenie to wypłaca organ rentowy w ramach dotacji budżetowej” (wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 29 czerwca 2017 r., sygn. akt VIII Pa 17/17). Organ ten nie jest jednak stroną pozwaną, wobec której skierowane jest roszczenie główne powoda. Powództwo, jak wynika z akt sprawy, ukierunkowane jest na wypłatę ekwiwalentu od przedsiębiorstwa górniczego. W takim stanie rzeczy, ewentualny wyrok TK nie może wypłynąć na rozstrzygnięcie sprawy przeciwko K S.A., ponieważ nie jest ona, w świetle art. 12 ust. 1 u.f.g., zobowiązana do wypłaty ekwiwalentu. Z kolei zmiana po stronie

pozwanego w postępowaniu odwoławczym jest niemożliwa i niedopuszczalna. Ponadto powód może w każdym czasie wystąpić do ZUS o wypłatę ekwiwalentu na podstawie art. 12 u.f.g. Wówczas organ rozpozna sprawę z wniosku ubezpieczonego i wyda decyzję, od której przysługuje odwołanie do sądu. W postępowaniu sądowym toczącym się przeciwko ZUS, powód może podnosić zarzut niekonstytucyjności art. 12 ust. 1 u.f.g., a sąd wystąpić z pytaniem prawnym. Na tym etapie postępowania sądowego, które toczy się przez sądem II instancji przeciwko przedsiębiorstwu węglowemu i nie toczy się przeciwko ZUS, art. 12 ust. 1 u.f.g. nie może mieć zastosowania.

4.2. Jakkolwiek jedną z zasad wyrokowania jest maksyma *tempus regit actum*, to skądinąd uchylony art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r. nie może, w opinii Sejmu, być także podstawą sądowego rozstrzygnięcia. Przepis ten przewidywał, że: „Przedsiębiorstwo górnicze wydaje bezpłatny węgiel w naturze, który jest finansowany z dotacji budżetowej, uprawnionemu do jego otrzymania: 1) byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r.” Sąd Okręgowy podnosi, że przepis ten ma wąski zakres podmiotowy, ponieważ nie obejmuje byłych pracowników przedsiębiorstw górniczych postawionych w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r. „Norma prawna zawarta w art. 13 ustawy obowiązywała w 2015 roku i została uchylona z dniem 1 stycznia 2016 roku”. Zdaniem Sądu Okręgowego, „Norma ta może mieć zastosowanie w sprawie objętej pytaniem prawnym, gdyż powód domaga się także realizacji prawa do bezpłatnego węgla poprzez wydanie węgla w naturze za 2015 rok. Zobowiązana do wydania węgla w naturze byłaby pozwana K S.A., która na ten cel otrzymała dotację budżetową”. Z takim poglądem Sądu nie można się zgodzić z następujących powodów.

Z treści zakwestionowanej normy wynikało, iż: po pierwsze, ciężar finansowy realizacji prawa do bezpłatnego węgla, na podstawie uchylonego art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r., ponosił Skarb Państwa. Przedsiębiorstwo górnicze było jedynie zobowiązane do wydania węgla. Do obowiązków przedsiębiorstwa należało także: a) złożenie wniosku o dotację, b) weryfikacja uprawnionych do deputatu, c) wydanie węgla, d) rozliczenie dotacji (zob. § 8 uchylonego już rozporządzenia Ministra

Gospodarki z dnia 27 czerwca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków przyznawania i wykorzystania dotacji budżetowej przeznaczonej na finansowanie ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, bezpłatnego węgla w naturze oraz rent wyrównawczych, Dz.U. Nr 118, poz. 753).

Po drugie, węgiel w naturze, o którym mowa w uchylonym art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r., przysługiwał tylko i wyłącznie osobom do niego uprawnionym. Powód nie był już uprawniony do węgla od stycznia 2015 r. z powodu wypowiedzenia w tym zakresie zbiorowego układu pracy ze skutkiem na grudnia 2014 r. Nie był też uprawniony na mocy postanowień u.f.g. A zatem przedsiębiorstwo węglowe, o którym mowa w uchylonym art. 13 u.f.g. z 2015 r., nie mogło ani ubiegać się o taką dotację w zakresie dotyczącym roszczeń powoda, ani też tej dotacji otrzymać na sfinansowanie wydania powodowi węgla w naturze, ponieważ jego prawo do bezpłatnego węgla nie istniało stycznia 2015 r. W tym stanie rzeczy orzeczenie stwierdzające niekonstytucyjność zaskarżonego przepisu w zakresie, w jakim nie obejmuje on „byłych pracowników przedsiębiorstw górniczych”, nie sanuje braku uprawnienia do deputatu po stronie powoda, a którego źródłem normatywnym, jak podnosi sąd pytający, były tylko i wyłącznie postanowienia Porozumienia. Aktualność tego uprawnienia na dzień stycznia 2015 r. stanowił jeden z warunków skorzystania ze świadczenia gwarantowanego przez uchylony art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r.

Reasumując, ewentualny wyrok TK stwierdzający niekonstytucyjność uchylonego art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r. w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 roku prawa do bezpłatnego węgla w naturze, nie może rzutować na rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed Sądem Okręgowym, ponieważ powód utracił prawo do bezpłatnego węgla w skutek wypowiedzenia wyżej wspomnianego Porozumienia.

4.3. Zarzut naruszenia art. 188 pkt 1 i art. 193 Konstytucji przez art. 59 ust. 3 u.o.TK ma charakter związkowy i akcesoryjny. Jest on bowiem konsekwencją zaskarżenia przez Sąd Okręgowy uchylonego już art. 13 ust. 1 pkt 1 u.f.g. z 2015 r. Skoro zatem istnieją poważne przeszkody, uniemożliwiające wydanie

merytorycznego rozstrzygnięcia przez Trybunał w zakresie głównego zarzutu niekonstytucyjności skierowanego wobec u.f.g. z 2015 r., to tym samym nie zaistniała przesłanka warunkująca konieczność odniesienia się przez TK do akcesoryjnego i związkowego zarzutu niekonstytucyjności obejmującego art. 59 ust. 3 u.o.TK, który ma charakter *stricte* procesowy. Wobec tego Sejm wnosi o umorzenie postępowania w zakresie zgodności art. 59 ust. 3 u.o.TK z art. 188 pkt 1 i art. 193 Konstytucji ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

5. Powyższe argumenty, wskazujące z jednej strony na zmianę stanu prawnego, który sanuje dostrzeżone przez sąd pytający różnicowanie emerytów i rencistów uprawnionych do deputatu węglowego, zaś z drugiej zaś strony – na brak relewancji pytania prawnego, uzasadniają wniosek o umorzenie sprawy w całości na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.TK.

MARSZAŁEK SEJMU

Marek Kuchciński